

MATCHON INFORMATION CENTER		Subject Heading : 014 คัมภีร์พระไตรปิฎก	
Date : 11 มิ.ย. 2539	Page : 41	Source : สื่อธุรกิจ	NO. 39044218
keyword :			

บ้านแรกแห่งความทรงจำของสมเด็จพระเจ้า

“บ้านช่างนาค” ชุมชนเก่าแก่ริมแม่น้ำเจ้าพระยามังชนบุรี บริเวณหลังวัดอนงคาราม เขตคลองสานกรุงเทพมหานคร เป็นชุมชนขนาดเล็กแห่งหนึ่งที่ยังคงดำรงวิถีชีวิตและจิตวิญญาณแบบฉบับดั้งเดิมของผู้คนยุคบางกอกตอนต้น สืบทอดกันมาถึงทุกวันนี้ได้อย่างน่าอัศจรรย์

แม้สภาพบ้านเรือนของชุมชนบ้านช่างนาคจะทรุดโทรมโรยราไปตามกาลเวลาที่ล่วงเลยมาหลายช่วงอายุคนก็ตาม ความงามสง่าด้วยศิลปะแห่งศิลปะดั้งเดิมแท้แบบไทยโบราณยังคงผุดผาดโดดเด่นอย่างองอาจ ท่ามกลางความเจริญก้าวหน้าของอาคารรูปทรงร่วมสมัย ทำทลายให้ชวนสนใจศึกษาในความยั่งยืนของการอนุรักษ์อันยืนยาวเช่นนี้ยิ่งนัก

รูปทรงแห่งสถาปัตยกรรมเรือนไทยโบราณ ประดับด้วยกระฉกหลากสีที่คลอเคล้าไปกับปูนปั้นลวดลายงดงามตามอาคารบ้านเรือนตลอดจนลูกกรงเหล็กดัดที่สื่อถึงฝีมือประณีตของช่างชั้นเยี่ยมในอดีตทำให้ “บ้านช่างนาค” เปรียบเสมือนสื่อเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ของคนกรุงเทพฯ จากอดีตสู่ปัจจุบันว่าเคยเป็นย่านที่มีความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคมและศิลปวัฒนธรรมอย่างรุ่งโรจน์ยิ่งในอดีตกาล

ชุมชนแห่งนี้โด่งดังทั่วประเทศคราเมื่อสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงพระนิพนธ์พระราชประวัติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชน

นี เรื่อง “แม่เล่าให้ฟัง” ว่า “...บ้าน เมื่อจำความได้แม่ก็อยู่ที่ธนบุรีแล้ว ที่ซอยซึ่งปัจจุบันเป็นซอยวัดอนงค์ “บ้าน” นั้นเหมือนห้องแถวชั้นเดียวแต่มีหลายห้อง แทนที่จะเป็นห้องเดียว “บ้าน” จะเป็นส่วนหนึ่งของอาคารซึ่งก่อด้วยอิฐ หลังคาเป็นกระเบื้อง และประกอบด้วยหลายชุด (Unit) ด้านหนึ่งของ “บ้าน” มี 4-5 ชุด...

ในส่วนของการรายละเอียดนั้น ทรงอธิบายเพิ่มเติมว่า “...บ้าน อยู่ระหว่างบ้านพ่อชูและวัดอนงคาราม เดินสัก 5 นาทีก็ถึงวัด และ 10 นาทีก็ถึงบ้านเก่าของพ่อชู ข้างหน้าบ้านมีระเบียงพื้นเป็นไม้ปิดข้างๆ และมีหลังคามุงจากส่วนนอกก่อนถึงถนนเป็นอิฐแล้วจึงเป็นถนน เมื่อเข้าไปในบ้านแล้วจะมีห้องโล่งๆ ด้านขวามือยกพื้น ซึ่งเป็นทั้งห้องพระและห้องประกอบอาชีพของพ่อแม่...”

“...ถัดไปมีห้องซึ่งเป็นห้องนอน และข้างหลังจะมีห้องครัวยาวตลอดซึ่งกันด้วยกำแพงหลังกำแพงนี้มีที่โล่งๆ ซึ่งจะไปถึงได้ถ้าอ้อมไป เพราะทางครัวไม่มีประตูออก...”

ณ สถานที่แห่งนี้ถือได้ว่ามี

อิทธิพลต่อการเจริญวัยและการเรียนรู้ ต่อองค์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีเป็นอย่างยิ่ง เพราะบริเวณวัดอนงคารามนี้เป็นแหล่งชุมชนเก่าแก่มาแต่ครั้งต้นกรุงรัตนโกสินทร์ มีผู้คนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น จัดได้ว่าเป็นชุมชนที่เจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจแห่งหนึ่งในสมัยนั้น เพราะเป็นทั้งท่าเทียบเรือสินค้าและเป็นที่อยู่อาศัยพำนักของขุนนางตระกูล “ขุนนาค” อันเป็นตระกูลสำคัญซึ่งมีบทบาทเกี่ยวข้องกับประเทศชาติและราชสำนักมาช้านาน วัดใหญ่ๆ บริเวณนี้เช่นวัดพิชัยญาติการาม วัดประยุรวงศาวาส รวมทั้งวัดอนงคาราม ล้วนเป็นวัดที่คนในตระกูลขุนนาคสร้างหรือบูรณะทั้งสิ้น ด้วยสภาพสิ่งแวดล้อมที่มีประกอบด้วยพระชนนีคำเป็นสตรีที่มีวิสัยทัศน์ก้าวไกล เห็นได้จากกรที่พระชนนีคำเป็นคนเดียวในบรรดาพี่น้องทั้ง

หมดที่อ่านหนังสือออก ซึ่งสมัยนั้นคนไทยยังไม่นิยมให้ผู้หญิงรู้หนังสือด้วยเกรงว่าอ่านออกเขียนได้แล้วอาจจะลอบเขียนเพลงยาวกับผู้ชายซึ่งเป็นเรื่องที่ผิดประเพณีและจะนำความเสื่อมเสียมาสู่วงศ์ตระกูล พระชนนีคำเป็นครูคนแรกที่สอนหนังสือให้สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี จนสามารถอ่านออกเขียนได้ และยังสนับสนุนให้เข้าศึกษาเล่าเรียนต่อในโรงเรียนสำหรับเด็กหญิงที่ตั้งขึ้นในวัดอนงคารามใกล้ๆ บ้าน

เวลานั้นสมเด็จพระพุทธาจารย์ (นาม พุทฺธโร) เป็นเจ้าอาวาสวัดอนงคาราม ท่านเป็นผู้เห็นความสำคัญของการศึกษา และมุ่งส่งเสริมการศึกษาแก่เยาวชนไทยทั้งชายและหญิงมาตั้งแต่เป็นพระอันดับ เรียกกันว่า “พระอาจารย์นวม” จนได้รับการเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระครูอุดมพิทยาการ ผู้ช่วย

เจ้าอาวาส และเลื่อนเป็นพระธรรม
ธราจารย์ เจ้าอาวาสวัดอนงคารามเมื่อ
พ.ศ. 2449 ในชั้นแรกท่านได้จัดตั้งโรง
เรียนสำหรับเด็กชายขึ้นก่อนในบริเวณ
วัดอนงคาราม ต่อมามีผู้ศรัทธาเลื่อมใส
และทางราชการได้สนับสนุนให้เงินช่วย
เหลือสร้างตึกใหม่ขึ้น 3 หลังเมื่อย้าย
นักเรียนชายมาอยู่ที่ตึกใหม่ด้านเหนือ
แล้ว สถานที่เรียนเก่าแถวริมคลองสาน
ว่างอยู่ท่านจึงได้จ้างครูผู้ชายชื่อ "ชูบ"
มาเปิดการสอนแผนกสตรีขึ้นในสถานที่
เรียนส่วนที่ว่างนั้น โดยสอนตั้งแต่
ความรู้เบื้องต้นขึ้นไป

สมเด็จพระศรีนครินทราบรม
ราชชนนี ทรงเข้าเรียนที่โรงเรียนนี้ได้
ไม่ถึงปีโรงเรียนก็ปิด และได้ทรงเข้า
เรียนต่อที่โรงเรียนศึกษานารี ซึ่งอยู่ไม่
ไกลจากบ้านช่างนาคนามากนัก ซึ่งโรง
เรียนนี้ก็เปิดเป็นโรงเรียนสตรีในความ
อุปการะของสมเด็จพระพุฒาจารย์
เจ้าอาวาสวัดอนงคารามอีกเช่นกัน
(เดิมชื่อว่า โรงเรียนสตรีอุดมวิทย์ตาม
ตามนามสมเด็จพระพุฒาจารย์ เมื่อ
ครั้งมีบรรดาศักดิ์เป็นพระครูอุดมพิท
ยาการผู้ก่อกำเนิด แต่ต่อมาทางราชการ
เห็นคำว่า อุดมฯ อาจไม่พ้องกับนาม
ของโรงเรียนชั้นอุดมศึกษา จึงได้หารือ
กับท่านโดยขอเปลี่ยนชื่อเป็น โรงเรียน
ศึกษานารี เมื่อ พ.ศ.2453)

ครั้งนั้นทรงเรียนได้เดือน
กว่าๆ ก็ต้องทรงลาออกเนื่องจากทาง

บ้านไม่มีเงินพอที่จะเสียค่าเล่าเรียนจึง
นับได้ว่าชุมชนแห่งนี้มีบทบาทในการ
หล่อหลอมกล่อมเกลาให้ชีวิตของสม
เด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ได้
ผันแปรก้าวไกลเกินสตรีในยุคหนึ่ง สืบ
เนื่องจากการศึกษาเบื้องต้นในชุมชนนี้
เป็นเสมือนแรงผลักดันด้วยเช่นกัน

ในปี พ.ศ.2536 พระบาทสม
เด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชกระแสให้
ข้าราชการบริหารผู้ใกล้ชิด คือ นายทวี อัง
ศวานนท์และนายหน้ บุณสมภพ ไป
สำรวจสภาพพื้นที่ดังกล่าวเนื่องจาก
เป็นย่านประวัติศาสตร์ที่มีภูมิหลังของ
สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี
เคยประทับอยู่เมื่อครั้งยังทรงพระเยาว์
คณะผู้รับสนองพระราชดำริ
ได้ทำการสำรวจและสืบทราบตำแหน่ง
ที่แน่นอนตามหนังสือ "แม่เล่าให้ฟัง"
จากพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าพี่
นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรม
หลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ซึ่งนำ
เสียดายเป็นที่ยังว่า บ้านหลังดังกล่าวได้
ถูกรื้อถอนไปแล้ว โดยมีตึกแถวสองชั้น
ขึ้นมาแทนที่ และได้พบอาคารตึกแถว
ชั้นเดียวในบริเวณกลุ่มอาคารที่ค่อนข้าง
ทรุดโทรม โดยลักษณะของอาคารแถว
หลังนี้มีรูปร่างใกล้เคียงกับ "บ้าน" ใน
หนังสือ "แม่เล่าให้ฟัง"

ในขณะเดียวกันนี้เอง นายเล็ก
นานา เจ้าของที่ดิน ดังกล่าวได้ทราบ
เรื่องจึงน้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวาย
ที่ดินแห่งนั้น แด่พระบาทสมเด็จพระ

เจ้าอยู่หัว เป็นพื้นที่จำนวน 4 ไร่
กลุ่มอาคารในบริเวณนี้ในตอน
กลางของพื้นที่เป็นที่ตั้งของบ้านเจ้า
พระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษาธิบดี
(แพ บุญนาค) อธิบดีกรมพระคลังสินค้า
ในสมัยรัชกาลที่ 5 ผู้เป็นบุตรของสม
เด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาพิไชยญาติ (ทัต
บุญนาค) อันเป็นบุคคลที่พระบาทสม
เด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงนับถือ
ว่าเป็นพระบรมญาติราชินิกุลวงศ์ ที่
ใกล้ชิด

เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์รัตนราช
โกษาธิบดี (แพ บุญนาค) มีทายาทสืบ
สกุลเป็นบุคคลสำคัญของประเทศหลาย
คน เช่น พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปรา
โมช นั่นก็เป็นหลานตาด้วยเช่นกัน

ลักษณะของกลุ่มอาคารเป็น
สถาปัตยกรรมแบบจีนก่ออิฐถือปูน ตก
แต่งลวดลายแบบจีนปนไทย มีปูนปั้น

เป็นลายพุกกษาที่มีสีลาลวดลายอ่อน
ช้อย วิจิตรบรรจงยิ่งนักตัวอาคารบ้าน
เดิมเป็นตึกปูนไม้ขนาดใหญ่ 2 ชั้น จำ
นวน 2 หลัง ตั้งขนานกัน ล้อมรอบด้วย
ตึกแถว เรือนบริวาร ชั้นเดียวทางด้าน
ขวาและด้านหลังของตึกใหญ่ ส่วนด้าน
ซ้ายเป็นตึก 2 ชั้น ลักษณะตึกที่ล้อม
รอบนี้ประยุกต์จากสถาปัตยกรรมจีน
อาจเก่าแก่ถึงสมัยรัชกาลที่ 3 ซึ่งนิยม
ก่อสร้างอาคารในลักษณะนี้มากที่สุด

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระ
หม่อมให้อนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่แห่งนี้
ให้เป็นอุทยานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระ
พระศรีนครินทราบรมราชชนนี โดย
มอบกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของมูลนิธิชัย
พัฒนา และให้กรมศิลปากรดูแลความ
ถูกต้องทางด้านประวัติศาสตร์และ
ศิลปกรรม

อุทยานเฉลิมพระเกียรติสม
เด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี จึง
เป็นสวนสาธารณะที่สวยงามร่มรื่นที่
ประชาชนทั่วไปจะได้ใช้เป็นที่พักผ่อน
หย่อนใจที่แตกต่างกับสวนสาธารณะ
แห่งอื่น ๆ คือเป็นอุทยานที่ร่มรื่นเขียว
ขจี ท่ามกลางกลุ่มอาคารโบราณสง่า
งามที่จัดเป็นพิพิธภัณฑ์สถาน

แสดงถึงพระราชประวัติและ
พระราชกรณียกิจในสมเด็จพระศรี
นครินทราบรมราชชนนี กับอีกส่วน
หนึ่งแสดงภาควิถีชีวิตความเป็นอยู่ของ
“ช่างทอง” ซึ่งเคยอาศัยอยู่ในบริเวณ
ย่านนี้มาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3-รัชกาลที่
5 อันเป็นเหตุการณ์ร่วมสมัยกับสมเด็จพระ

พระศรีนครินทราบรมราชชนนี เมื่อ
ครั้งยังทรงพระเยาว์ รวมทั้งยังเป็น
แหล่งศึกษาที่แสดงถึงความกลมกลืน
กันของสังคมชุมชนชาวไทย จีน ลาว
และมุสลิม ที่แตกต่างหลายหลากใน
พงศ์พันธุ์และความเชื่อถือ แต่ต่างก็
ผืนึกแน่นร่วมกันอย่างผูกพันลึกซึ้ง
เอื้อเพื่อเอื้อเผื่อซึ่งกันและกันด้วยความ
รักสามัคคียิ่งภายใต้พระบรมโพธิ
สมภารแห่งพระมหากษัตริย์ไทย

อนึ่ง การศึกษารูปแบบของ
สถาปัตยกรรมเดียวกับบ้านเรือนคหบดี
ในเมืองไทยขณะนั้นนั้น กรมศิลปากร
รายงานว่ ในปัจจุบันไม่มีสถานที่ใดที่
จะให้ทำการศึกษาได้เลย ดังนั้น การ
ฟื้นฟูบูรณะครั้งนี้จึงก่อให้เกิดประโยชน์
อันเป็นคุณูปการต่อการศึกษาในด้าน
สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม เศรษฐกิจ
และสังคมในยุคนี้ได้อย่างสูงสุดประมาณ

□□□ □□□

คัดลอกจากหนังสือสมเด็จพระศรีนคริน
ทราบรมราชชนนี (10 มี.ค.2539)
ไพโรจน์ บุญผูก ค้นคว้า-เรียบเรียง
จัดพิมพ์โดย สำนักกรมการพิเศษ
เพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมา
จากพระราชดำริ (สำนักงานกปร.)

1.สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี กับพระอาจารย์นวม-ครู
คนแรก

2.ด้านหลังคือน้ำของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเมื่อปี 2536 ปัจจุบันได้
ถูกหรือถอนไปเสียแล้ว

3.กฎบัตรราชวาทิตอนงคาวาม

4.อุทยานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี